

5. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2008. 240 с.
6. Кріпак Д. О. Психологічні особливості проведення обшуку. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. Всеукр. науково-практ. конф. (м. Харків, 5 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 181–184. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/13278>
7. Мухіна Г. В. Юридична психологія : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. М. Бесчастного. Київ : ВД «Дакор», 2019. 236 с.

УДК 343.102

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/626-628

Андрій ЗАХАРКО

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗМІНИ В ОСОБЛИВОМУ РЕЖИМІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні було введено Указом Президента від 24 лютого 2022 року № 64/2022 з 05 год 30 хв 24 лютого 2022 року та затверджено відповідним Законом, після чого строк дії воєнного стану десять раз продовжувався відповідними Указами Президента України (й відповідними законами України), й наразі відповідний строк є продовженим з 05 год 30 хв 14 лютого 2024 року строком на 90 діб [1; 2].

На момент введення воєнного стану в КПК України вже був у наявності розділ IX⁻¹ під назвою «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях». Протягом дії воєнного стану назва цього розділу була змінена й наразі має вигляд «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [3].

Сам розділ IX-1 КПК наразі складається з трьох статей: 615, 615-1 і 616 КПК. До зазначених статей протягом періоду дії воєнного стану також вносилися зміни. Стосовно стадії досудового розслідування звернемо увагу на наступних змінах до КПК, що мали місце протягом аналізованого періоду:

1) тимчасове посилення повноважень керівника органу прокуратури правом обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152-156-1, 185, 186, 187, 189-191, 201, 255-255-2, 258-258-5, 260-263-1, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 Кримінального кодексу України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу могла призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину. Пункт 2 ч. 1 ст. 615 КПК було доповнено цим правом керівника органу прокуратури Законом України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX, згодом зазначене повноваження було прибрано з КПК України згідно із ЗУ від 27.07.2022 № 2462-IX [3; 4]. Наразі такого права в керівника органу прокуратури немає;

2) тимчасове збільшення строку затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану, який не міг перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання згідно з вимогами ст. 209 КПК. Абзац 2 п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК передбачав вищезазначене збільшення строку затримання згідно з Законом України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX [3], згодом зазначений строк було повернуто до визначеного в ст. 211 КПК України згідно із ЗУ від 27.07.2022 № 2462-IX [4]. Наразі строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду визначений у ст. 211 КПК і становить 60 годин до моменту доставки до суду для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (або звільнення особи) та 72 години –

максимальний строк затримання без ухвали слідчого судді, суді;

3) можливістю дистанційної участі затриманої особи в розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу. Абзацом 12 ч. 1 ст. 615 КПК в редакції ЗУ від 27.07.2022 № 2462-IX визначено: якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк, передбачений ст. 211 КПК, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи. Ця норма наразі лишається чинною [4];

4) збільшення можливого (максимального) строку, визначеного в ч. 2 ст. 278 КПК, щодо вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру на період дії воєнного стану. Тож згідно з ЗУ від 14 квітня 2022 року № 2201-IX [3], ч. 7 ст. 615 КПК визначалася так: у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені ст. 278 КПК, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сімдесяти двох годин. У разі якщо особи не вручено повідомлення про підозру упродовж сімдесяти двох годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню. Згодом, ЗУ від 27.07.2022 № 2462-IX [4] зазначений сімдесяти двох годинний строк було зменшено, й у чинній редакції ст. 615 КПК він становить «до сорока восьми годин»;

5) визначення підозрюваному, обвинуваченому, стосовно якого скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, строку з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації, як невідкладно, не пізніше 24 годин. Зазначений строк було визначено в ЗУ від 15.03.2022 № 2125-IX під час доповнення ст. 616 КПК. Згодом ЗУ від 16.11.2022 № 2751-IX зазначений строк було збільшено до 48 годин. У цьому значенні зазначений строк залишається чинним і наразі [5; 6].

Отже, є підстави виділити такі закономірності розвитку спеціальних норм кримінального процесуального законодавства, пов'язаних із регламентацією особливого режиму досудового розслідування, протягом дії воєнного стану в Україні: 1) тимчасова і втрачена вже можливість обрання керівником органу прокуратури запобіжного заходу тримання під вартою на строк до 30 діб; 2) тимчасове збільшення строку затримання особи без ухвали слідчого судді, суду; 3) застосування доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи в розгляді судом клопотання про обрання запобіжного заходу; 4) збільшення максимального строку для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі; 5) збільшення строку обов'язкової явки особи, стосовно якої скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації.

Цікаво, що в самому Законі України «Про правовий режим воєнного стану» не міститься спеціальних норм, які слугували б безпосереднім правовим підґрунтям для внесення відповідних змін до КПК України, тобто, норм, в яких би зазначався концептуальний перелік випадків, які можуть підлягати перегляду в умовах воєнного стану для забезпечення дієвості виконання завдань кримінального провадження в умовах воєнного стану [7]. Можливо, таку статтю доцільно було б передбачити в ЗУ «Про правовий режим воєнного стану».

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Дата оновлення: 13.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 23.02.2024).

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 23.02.2024).

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n45> (дата звернення: 23.02.2024).

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n50> (дата звернення: 23.02.2024).

5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на

особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15 березня 2022 року № 2125-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20/ed20220520#n8> (дата звернення: 23.02.2024).

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану : Закон України від 16 листопада 2022 року № 2751-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2751-20#n19> (дата звернення: 24.02.2024).

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.02.2024).

УДК 343.985

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/628-629

Наталія ПАВЛОВА

доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА

На слідчого покладається завдання прогнозувати ймовірні сценарії розвитку слідчої ситуації під час проведення слідчих (розшукових) дій, дії та вчинки підозрюваного, більше того – мати очікування щодо чітких результатів. При цьому ефективність розслідування істотно залежить від рівня вдосконалення методів розслідування, які є невід’ємною складовою оптимізації слідчої діяльності.

Ефективним інструментом, що сприяє передбаченню позитивної динаміки розслідування, є метод криміналістичного прогнозування.

Водночас ефективність слідчої (розшукової) діяльності багато в чому залежить від ступеня надійності криміналістичного прогнозу. Перед слідчим стоїть відповідальне завдання – сформулювати альтернативні прогнози, проаналізувати потенційні загрози та спрогнозувати ймовірний наслідок використання прогностичної моделі [1, с. 224].

Наприклад, під час допиту, попередньо передбачаючи ймовірні наслідки, слідчий використовує доречні методи налагодження контакту та завоювання довіри з метою створення оптимальної психологічної атмосфери для комунікації. Слідчий прогнозує та вирішує, які запитання необхідно ставити та в якій послідовності, тобто може змінювати порядок запитань з плану допиту. У випадку, коли слідчий отримав відповіді не в повному обсязі, ставляться додаткові або деталізуючі запитання. Все це слідчий повинен заздалегідь передбачити та підготуватись до такого розвитку подій [2, с. 259].

Прогностична діяльність на місці події зводиться до реконструкції кримінального діяння, аналізу та інтерпретації початкових даних, формулювання криміналістичних гіпотез стосовно осіб, причетних до протиправних діянь, їх місцезнаходження, місцезнаходження викраденого майна, перспектив відкриття кримінального провадження тощо.

Об’єктом прогнозування під час обшуку, слідчого експерименту та ін. СРД, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об’єктів, є передбачення перебігу та результатів їх проведення, поведінки учасників, можливості віднаходження шуканих об’єктів, можливої втечі особи, яка знаходиться під вартою, з якою проводиться слідчий експеримент, можливого переховування об’єктів, що підлягають обшуку тощо.

Разом з тим, прогнозування при проведенні експертизи зводиться до передбачення певних результатів та застосування їх у процесі доказування в рамках кримінального провадження.

Загалом, криміналістичне прогнозування лежить в основі усіх складових елементів слідчої діяльності: аналіз вихідної інформації – висунення гіпотез – побудова версій – планування – прийняття тактичних і організаційних рішень – здійснення слідчих (розшукових) дій – контроль – зворотний зв’язок – повторення циклу на більш високому рівні [3, с. 181].